

Domači Prijatelj.

— Vydov mesečník. —

číslo I.

V Praze, 1. augusta 1904.

Šted. 5.

C. GOLAR:

SVATBA NA POLJANI.

Na poljani se v nedeljo
krasen pir obhaja:
žarnordeči mak se ženi
in z družico raja.

Oj, to rajsko je veselje,
svatovščina živa:
Slak na suhem ovsu jezdi,
z kelihom napiva.

Sinja rž se ziblje, klanja,
čmrl je bas privlekel,
in škrjanček je zavriskal,
v zrak se opotekel.

IVAN LAH:

SKRIVNOSTI.*)

Novi deželni šolski nadzornik se pelje v kupeju drugega razreda prvič nadzorovat po deželi. Namenjen je v trg V.; sedi pri oknu in gleda v pusto pepelično jutro, megleno je zunaj in okolica je skozi ob progi pokrita s snegom. Nadzornik Smihič ni prijatelj prirode, tudi pesnikov ne ljubi, zato mu je vseeno ali je okolica pokrita s snegom, ali pa če je pomlad na

*) Nagrajeno s prvo ceno našega natečaja.

nji. Gre se le za to, da je mrzlo, kadar je zima, in to je neprijetno, spomladi pa je gorko in se gre lahko na izprehod. Zato je njegov obraz pri tej misli pust in čemeran, kot je sploh pri takih ljudeh, če morajo nehote prej vstati, kot po navadi, ter misliti na neprijetne službene posle. „Nikoli se ne more človek zanesti, da dobi vse v redu“, misli Smihič, „površnost in polovičarstvo je povsod, in to jezi vsakega prijatelja natančnosti in vestnosti. Red vlada svet. Razjezi se človek pri tem, da je celo bolan.“ Smihič se je naslonil na ozadje in kadi trabuko. Po kavi se zelo prileže in na poti se skoraj ne more, da bi se ne kadilo. Mnogi pa kade, da izgledajo imenitnejši. Dimi se vijejo okoli glave in prijetno se zdi to Smihiču. Lahko si privoščiti trabuko; skoraj je ni želje, da bi si je ne mogel izpolniti. „Pravzaprav mi ni sile“, pomisli Smihič in zazdeha. Danes je moral vstati proti navadi. Izjema v življenju . . . Slabe volje je, kot da je vstal na levo nogo.

Pomisli je zopet na neredne, polovičarske, površne ljudi. „Natančnost mora biti“, pomisli in se popravi na sedežu. Vsa njegova pozicija kaže popolnoma zadovoljnega človeka, ki je dosegel zaželjeni plačilni razred, samo obraz je pust, kot da so take poteze že vrezane vanj. So obrazi s takimi potezami in neprijetno je človeku povsod, kjer jih sreča . . . Te poteze se izpreminjajo v nejevoljen, jezen izraz, kajti na drugi strani govore brezobzirno o mladih neumnostih in o maškeradi. Kaj si vse ne izmislil svet? Nikdar ni on delal tega, ko je bil mlad, zato je dosegel tako karijero. „Da, lepa maska je bila to,“ govori gospodična s črnimi lasmi, brunetka lepega, polnega obraza. Smihič se niti ne ozre tja.

„Vas je zanimala, gospodična Vida?“ vpraša gospod, ki sedi dvema damama nasproti.

„Gotovo,“ odgovori gospodična Vida.

„To je bil moj prijatelj, najbrže ga poznate.“

„Kaj praviš, kdo je?“ vpraša gospodična Vida svojo prijateljico, blondinko, ki dremlje ob oknu.

Prijateljica zmigne z ramami. Zaspala je in naslonila je glavo na blazino. Bledo je lice in pozna se pod očmi prečuta noč.

„Vi, gospodična Mici, ste se slabo zabavali,“ govori mladi gospod.

„Slabo,“ odgovori gospodična Mici.

„Za zabavo se mora vsak potruditi sam,“ pravi gospodična Vida.

Smihič nejevoljno puhne dim izpred obraza.

„Ali imate pri vas mnogo zabave?“ vprašuje gospod.

„Ah, pri nas je pusto,“ pripoveduje gospodična Vida. „V mesto ne moremo. Vlak pride ob četrto na deset in šola se začne ob devetih.“

„No, gospod nadučitelj vama to pač pregleda,“ posmeje se gospod.

„No, preveč rad ne. Mici ima več vpliva nanj kot jaz. No, kar sme ona, smem tudi jaz. K sreči je vdovec; sicer bi pomrli od dolgega časa.“

„O, o, gratuliram, gratuliram, gospodična Mici,“ priklanja se gospod zaspani gospodični.

Nadzornik Smihič nejevoljno zakašlja.

„Kaj to govore?“ pomisli. „Menda vendar ni res.“

„Pri nas je vse premalo zabave. Nikogar nimamo v trgu, da bi take stvari aranžiral. Samo stare gospode imamo. Včasih, pravijo, so imeli prav veselo življenje. Človek ima res nesrečo. Včasih smo sanjale, kako bo, če pridemo v tak kraj na službo, zdaj pa vidim, da ni nič. Samo šola in šola, učenje in paglavci...“

„Pomilujem vas,“ govori smeje se gospod. „Pa si vsaj včasih malo privoščite počitka.“

„No, če je gospod nadučitelj toliko dober. Mici doseže vse. Včasih tarekiram s kontrolorjem in davkarjem; stari gospodje, a še vedno zabavni. Kade mnogo in drugi dan me boli glava. Če le morem ostanem doma, da je malo presledka, saj to se ne pozna, otroci imajo pa tudi radi prosto.“

Smihič gleda skozi okno in skoraj mu hoče biti vroče, pa ne ve, zakaj.

„Gotovo, gotovo,“ govori prijazno gospod, „nevarnost je le, ko bi recimo prišel tisti dan kak, recimo, gospod nadzornik...“

„No, nič, prosim vas, to je vendar nekaj čisto naravnega, da je ženska bolna. Sicer pa nas ne preseneči. Nadučitelj je bil ž njim v mladosti prijatelj — s tem novim namreč...“

„Kako se že piše?“ vpraša gospod.

„Smihič... Pravijo, da je sicer precej siten.“

Smihičev obraz se je gubančil v jezne gube, kajti neprijetno je, če vpricho človeka govore o njem samem in mora sam to poslušati...

„Da, da, sedaj se spomnim. Slišal sem, da prav rad pride nenadoma. Grdo je to in v vsem je le škodoželjnost.“

„Ali ne veste, če je vdovec?“ prebudi se gospodična Mici in preloži glavico, kajti vlak trese.

„Tega pa ne vem,“ zasmee se gospod, „kakor se vidi, ima gospodična poseben vpliv na vdovce in si je tega svesti.“

Smihič se skrivaj ozre na gospodično. Blondinka je in bleda zelo. V profil je krasna...

„Ah, zdaj pa v šolo,“ vzdihne gospodična Mici. „Kako sem nesrečna!“

„Pač bi bilo ljubše v posteljo,“ zasmee se gospod, „vidite na primer jaz, naravnost spat.“

„Kako ste srečni,“ pravi gospodična Vida.

Smihiču se skoraj hoče, da bi se zasmel. Zamíži počasi z majhnimi očmi in si misli: Tako je s temi ljudmi.

„Koliko boste danes zamudili?“ vpraša gospod in gleda na uro. „Zdaj je že devet preč.“

„Naj bo,“ pripomni Mici kot v spanju, „jaz pojdem spat; naj bo pa prosto, saj je pepelična sreda. Ko sem jaz hodila v šolo smo imeli te dni prosto. Vse je slabše sedaj; še tisto so nam vzeli.“

Gospodična Vida in gospod se posmejeta.

„Danes ima vlak zamudo. Zamudili bova cele pol ure. To ni nič. Gospod nadučitelj da enega pred tablo, da zapisuje tiste, ki so nemirni, in tako počakajo, da pridevi. Zelo so razposajeni; vselej je polna tabla imen. Komaj bi bilo, da bi imeli koga, ki bi jih tepel. Gospodična Mici prime vsacega za „sladke“. Zdaj hodijo zelo čisto ostriženi v šolo. Najti bo morala nov pripomoček, da jih užene. Paglavci se kar ne morejo privaditi pokorščine in reda. Z deklicami bi še bilo. To se vidi: moška natura je že iz principa hudobna...“

Smihič gleda skozi okno. Hoče se mu, da bi popravil gospodični napako „iz principa“. Drugo vse pride, si misli.

„No, tako hudobni tudi nismo“, pripomni gospod.

„Gotovo ste“, govori miže gospodična Mici, ko ste skrajšali pustne počitnice, ko se je vendar moralo misliti, da gre vsak rad na maskerade, plese in tako dalje.“

„To vendar nismo bili mi“, opravičuje se gospod prijazno. „Jaz bi vam dal vsak drugi dan prosto.“

„To bi bilo edino pravično“, opomni gospodična Mici jezno, „to vsakodnevno ubijanje z otroki mora čisto umoriti človeka.“

„No, skoraj bo boljše, tolaži jo gospod „kadar boste gospa nadučiteljeva, ne bo tega potreba več.“

Gospodična Mici molči.

„Kolikor se spominjam“, nadaljuje gospod, „je bil ravno novi nadzornik — kako se že piše — za take ljudi se malo brigam, ker nimajo nikakega smisla za narodna podjetja.“

„Smihič“, pomaga mu gospodična Vida...

„No, da, prav ta je bil najbolj zoper počitnice. Tudi zoper vsako telesno kaznovanje je on.“

„To mora biti zelo hudoben človek. Ne marala bi ga, če bi bil zlat“, govori še vedno kot v spanju naslonjena gospodična Mici.

Smihič se jezno ozre na vse tri. Tako sodijo taki ljudje, pomisli in hoče citirati: odi... Človek se trudi, da bi si pridobil zasluge in najboljše ime, potem pa se godi tako ž njim, da govore o njem slabo po železnških kupejih in drugod v javnosti, ker ne razumejo njegovih dobrih namenov, kajti čas je drag...

Gospod pred gospodičnoma se je zasmel.

„Vseeno smo imeli dovolj zabave“, pravi gospodičnoma. „Ali ste se kaj spomnili na šolo?“

„Kaj še, to mi je zadnje“, odgovarja gospodična Vida. „Bog, da sem enkrat daleč od nje. Skoraj nikamor ne moremo. Smo, kakor zaprti, pozabljeni od celega sveta, da nas še smrt ne najde.“

„Nekako Bogu za hrbtom“, pripomni gospod,

„No, da. In sedaj še ta Smihič. Znanka je pisala, naj se varujemo, a nadučitelj nas je potolažil. Včeraj sva morali prej skleniti šolo, danes začnemo kasneje...“

„No, da le nadučitelj dovoli.“

Gospodična Vida obmolči. Spomnila se je, da je nadučitelj vdovec in da nima ona iste sreče, kot prijateljica Mici.

„Torej ste imeli pust predpust...“ nadaljuje gospod.

„No, da, pust... S kmečkimi fanti plesati je bolj slaba zabava. Ne znajo tako...“

Smihič jezno pogleda...

„Poslej bo boljše“, govori gospod smeje se.

„Zakaj, prosim?“

„No, videli ste tisto masko...“

„Kaj, ko je izginila. Jo vi poznate?“

„Da...“

„Povejte, prosim.“

„Vaš nadučitelj sam je bil to.“

Smihič pokašlja nejevoljno.

Gospodična Mici se vzbudi...

„Kdo, pravite?“

„Gospod nadučitelj. O polnoči se je odpeljal.“

„Pa je bil cel čas samo s teboj“, opomni Mici.

„Jaz ne vem, zakaj...“ govori zamišljeno Vida in se spomni vsega, kako ji je govoril, ljubeznivo, prijetno, bil je lep, mlad, in ona se je čudila, da vse ve in kdo da je, po polnoči ga ni bilo nikjer. Molk nastane...

„Na, kake historije“, pomisli Smihič in šola je zadnja. Njegovo rejeno telo se skoraj trese od vznemirjenja in nevolje. Kaj hoče s temi ljudmi?

„Vsak čas smo doma, gospici“, opomni gospod in jemlje pakete s polic. „Pridite kaj k nam na zabavo. Če nekoliko preje izpustite otroke, pridete še z vlakom, zvečer sta pa o polnoči še doma.“

„Pridevi“, obljubi gospodična Vida.

„Samo Bog nas obvari pred Smihičem.“

„No, tega potolažite vi, gospica“, smeje se gospod.

Smihič se malomarno nasloni, kajti vlak je zazvižgal; neprijetno bi bilo, če bi ga preveč pretreslo.

„Ah, zdaj pa v šolo“, zazdeha gospodična Mici.

„Jaz bom kar zaspala za katedrom“, pravi Vida.

„Najboljše“, pripomni gospod.

„Jaz jih bom s palico, če ne bodo mirni; danes sem zelo slabe volje“, pravi gospodična Mici.

Smihič jezno pogleda skozi okno. Kolodvor je tu. Vlak obstane. „Zbogom, dobro zabavo...“ govori gospod gospodičnoma v slovo.

„Kaka ironija“, pripomni gospodična Vida.

Smihič odide iz kupeja. Na peronu stoji trški sodnik in hiti proti vozu ves začuden naproti. Obe gospodični mu mahati že z daljave z rokami. Star gospod, vendar galanten, mislita obe.

„O gospod nadzornik, ti tu!“ vpije sodnik začudeno z debelim glasom in mu že od daleč podaja roko.

Gospodični sta obstali... „Ježeš, ježeš“, zašepečeti in zbežiti... Vlak odžvižga dalje...

Nadzornik Smihič gre ponosno prvič nadzorovat...

M. P. NATAŠA:

SREDI ŽIVLJENJA.

Sredi večera hladnega
zvezda za zvezdo zažari...
Sredi življenja pomladnega
cvetka za cvetko se porodi.

Sredi šepeta drevesnega
ptičke ljubav si obljublajo.
Sredi življenja preresnega
srca se samo poljublajo!

Ej biti je treba mlad in zdrav,
in v srce prikrade se nam ljubav,
ne trka, ne vpraša, ne prosi nikjer,
a nikdo zaklenit ne more ji dver!

JOSIP KNAFLIČ:

PLUJ V SVET!

Parnik je plul po dolnjem Dunavu navzgor in je bil natlačen potnikov. Potnikov vseh tipov in pasem, vseh vrst in slojev, iz vseh krajev in dežel, ki jih veže daljna reka in ki se družijo ob njej, mnogobrojni in različni kot pestro kamenje na njenih prodih. Vlahi, Bolgari, Turki, Srbi, Grki, Židje, Rusi in Mažari — črne, razcapane Ciganke razgaljenih prs na umazanih tleh sprednjega krova in elegantne dunajske dame pod hladečo plateno streho pri krmilu, rdeči turbani poleg belih uniform beligradskih častnikov — stari, bizarni, divji Orient na strani mlade, moderne Evrope — kakšen igrokaz! Kaka poetična slika ta velika črna ladja na zeleni široki vodi, s pisanimi gručami in tujimi postavami na krovu in na bokih — v magičnem žaru večerne zarje!

Slonel sem na ograji v bližini enega koles, ki sta s silnimi lopatami raztepavala valove, da so visoko v zrak škropile bele pene. Dolgo sem pasel radovedno oko na šumnem vrvenju, ki je vladalo v medkrovu, kjer se je gnetla večina pasažirjev tretjega razreda, bojujoč se za slabe, tesne prostore . . . zdaj pa sem zrl na reko. Vsa je žarela kakor nebo zgoraj, od vesel ribičev so se utrinjale svetle iskre, in mnogoteri rečni galebi so švigali nalik purpurnim plamenom preko valovja. In valovje je šumelo.

Ali svetloba je ugasnila kmalu, in mrak se je razgrnil čez vode in bregove, čez vso širno, nedogledno planjavo. In le valovje je šumelo dalje . . .

Za mojim hrbtom so se razlegnili zdajci glasni, jezni glasovi kakor prepir. Obrnil sem se. Tam je stal kapitan s kontrolorjem parnika, pred njima pa fant kakih šestnajstih let, navidezno Cigan ali Vlah. Oba moža sta govorila vanj z osornima glasoma, in silno stroga sta bila njena obraza . . .

Stopil sem bliže in sem čul ravno, kako je rekel gospod tik mene smehljuje svoji soprogi, neaavadno lepi dami: „Slep pasažir najbrže!“ In v resnici je bilo slišati kontrolorja, kako je kričal, mahaje s svojimi kleščicami fantiču okoli nosu, kakor da mu ga hoče odščipniti:

„Karto! Karto!“

Pa deček je samo vrtel v rokah svojo malo čepico in zrl napeto hudemu možu v obličje, ne da bi trenil. Bil je zal dečko to! Pač je bil bos in raztrgan, ali zraščten je bil kakor jelka v gori: kar kipelo je pod tenko obleko, pod rdečo srajco moči, zdravja, življenja; vztrepetavale so napete mišice kakor mlademu polnokrvnemu žrebcu. In črne kodre je imel, črne ognjevite oči — bilo je veselje pogledati ga! Nekaj drznega, srčnega je ležalo v še mehkih, toda že možatost izpričavajočih in lepih potezah njegovega obraza, ki se je, prepaljen od južnega solnca in razgret, svetil kakor baker, in oči, ki so se vpirale trdno v strogega uradnika, niso kazale strahu, gledale so le pozorno, pričakujoče in prijazno.

„Le kje se je vtihotapil ta cigan!“ je renčal kontrolor po nemško. „Kaj napravimo ž njim?“

Kapitan je skomizgnil z ramama.

„Torej ga na prvi postaji vržemo zopet na suho. Naj ga vrag vzame!“ je odločil kontrolor, jezen menda najbolj, ker njegova uradniška oblast ni mogla dosti opraviti pri tem „ciganu“.

Kapitan ni rekel nič; gladil si je dolgo, rumeno brado in motril mladega grešnika pred seboj, ki mu se je vidno dopadal.

„Kaj pa si, fante? Ali si Cigan ali Indijanec?“ ga je vprašal v jeziku, o katerem je bilo težko določiti, ali je bil slovanski, germanski ali romanski.

Toda deček ga je razumel.

„Rumun,“ je odvrnil s krepkim, prijetno donečim glasom, in oko mu je zabliskalo.

„Odkod?“

Deček je imenoval svoj kraj, a ime sem pozabil.

„Kje je oče? mati?“

Deček je odmajal z glavo.

„Nimaš torej. To je slabo,“ je mrmral kapitan in potem je vprašal:

„In kam bi se rad peljal zdaj?“

Mladi Rumunec je zrl nemo in napeto na kapitanove ustnice, prizadevajoč si očitvidno, da bi uganil vprašanje (razumel ni menda ne besede). Kapitan je ponovil vprašanje z značilno kretnjo roke — in zopet je zabliskalo v fantovih očeh.

Iztegnil je roko proti reki, kažoč v daljavo.

„Aj, v svet hočeš?“ se je nasmehnil kapitan. „Ti pa si mi junak! Pa kaj hočeš tam zunaj v širnem svetu?“

Fant je pokazal na svoji roki.

„Delati! Bravo! Roke imaš za to, vidim — a česa si se naučil?“

Pa fant je bil že segel v nedrije in izvlekel na dan dvoje krtač: dve novi, lepi krtači s črnimi ščetinami in belim, gladkim hrbtom.

Kapitan in gledalci so se smejali. In tudi fant je kazal svoje bele zobe in se oziral veselo v krogu.

„Ná, ti si si vrl dečko!“ je vzkliknil kapitan. „Škoda, da tvoje umetnosti tukaj ne potrebujemo. Toda naši kuharji in natakarji bi utegnili biti veseli pomočnika. Pojdiva k njim, potlej pa pluj z nami v svet, če te tako mika.“

Tedaj je lepa gospa, ki je gledala vse to, povzdignila krasni očesi k soprogu. Gospod je pokimal smehljaje in segel po denarnici, iz katere je vzel svetel cekin. Ona, lepa gospa, pa je stopila k mlademu Rumuncu in s smehljajem, za katerega bi bil jaz tvegala nekaj, mu je dala svetli cekin. Mladenič je uprl vanjo svoje oči — in za trenutek je odseval njihov temni žar v njenih plavih zenicah, potem pa je pritisnil ustnice vroče na njeno belo roko. Rahla rdečica je pokrila gospenjina lica, dočim so bili pogledi vseh uprti vanjo s spoštovanjem in občudovanjem.

Kapitan se je globoko priklonil in se zahvalil za dečka. Ona pa je odbežala naglih korakov po hodniku, ki je vodil v salone prvega razreda. Soprog ji je sledil, mladi Rumunec pa je odšel s kapitanom.

„Pluj v svet!“ sem zaklical za njim v svojem srcu. „Pluj drzno v svet, ti lepi, črnokodrasti mladenič! Vidim: sreča ti je mila! S smehljajem je pozdravila tvoj prvi korak in bela roka je vrgla prvo rožo na tvojo pot. Bele roke ti bodo spletale vence, zlati vrtovi te objemali... Rože diše, zvezde blešče — pluj veselo naprej!“

JOSIP BEKŠ:

SONET.

Vzkipelo morje — vzbruhnilo va-
love,
jaz vidim mesto luk le oceane . . .
Jaz em zgubljen, vrvi so zamotane,
in čoln moj pada, dviga se, ne plove.

Ne, ne, že slišim iz daljin zvonove
čim dalje bližje — čujem glase
znane —
morda pa fate je odsev morgane? —
Morje, zakaj si vzelo upe nove? —

Pozdravljam vas, domača tla, go-
rovje,
pozdravljam tebe, ki si zopet dala
po dolgem času mirno mi domovje!

Zefir lahan si v mraku mi poslala
na ocean, zeleno to grobovje —
o domovina, za ljubezen hvala!

VEKOSLAV ŠPINDLER:

MANICA.

Črtica.

In šla je, bolnih, težkih korakov je stopala po tihi, zamišljeni stezici, ki se je vila skozi zeleno valovje žitnega morja. Stopala je in poslušala nerazumljive melodije zgrinjajočega se mraka, stopala je solnčnim žarkom nasproti, ki so še le posamezno tu in tam zablesteli semkaj čez gozd in se izgubljali tam vzadi v nevidne daljave. A njena duša je hrepenela po solnčnih žarkih, z odprtimi rokami in z odprtim srcem jim je hrepenela in hitela naproti . . . A šla je, bolnih, težkih korakov je stopala čez tiho, zamišljeno plan . . .

In pred njeno dušo so vstajale podobe, so vstajalo težke, k tlom tlačeče slike njenega mladega življenja. Tako temne so in nejasne. Pomni samo, da že od nekdaj stanuje tam na gričku v stari, na pol podrti bajtici stare, dobre Mare. In Manica je postala na tihi, zamišljeni stezici sred zelenega žitnega polja in se je ozrla tja daleč na zeleni griček. In zdelo se ji je, da tam vidi staro Maro stati pred svojo bajtico, da vidi, kako gleda za njo, za Manico, kako jo izprašuje, kam pač hoče preko zelenega žitnega polja, kako ji z roko miga, naj se vrne, ker postaja večer. In hitro se je obrnila, da bi ne videla skrbečega obraza Marinega, da bi ne videla njene vabeče roke. In šla je dalje . . . in njena duša je hrepenela po solnčnih žarkih, ki so še le posamezni zablesteli semkaj čez gozd . . . Tam vzadi, tam daleč vzadi za

gozdom mora biti veliko solnce, veliko in lepo, in ona hoče k njemu, da mu potoži svojo bol, da ga poprosi, naj ji da nekaj svojega čara, svoje svetlobe, svoje lepote . . .

Vrnila se je danes iz šole . . . Še le par dni je, kar zahaja v šolo. Nikdar prej ni videla še sveta tam zunaj, vsa leta, kar jih pomni, je bila vedno krog stare Mare, ki ni mogla več nikamor daleč iti. Pomni samo, da sta enkrat bili tam v dolini, kake četrte ure od koč, ko so ob cesti blagoslavljali novi križ. Sicer pa je bilo vse tam zunaj za njo nekaj tujega, tuje, neznano kraljestvo. A letos je morala v šolo. Stara Mara je bila poprosila sosedovo Franico, šestnajstletno dekle, ki je peljalo svojega malega bratca k zapisovanju, da popelje tudi njeno Manico. In tako je bilo . . . Z nekim straha in občudovanja polnim izrazom je stopila prvokrat v ta veliki, širni svet. In tam v šoli, kako se je skrivala za Franico, bala se je, bala učitelja z dolgo črno brado, bala se je otrok, ki so divjali okoli nje.

„Boš videla, Manica, kako bo to lepo, ko se bote tako učili.“ ji je omenila Franica, ko so šli proti domu. In ona se je že veselila, veselila v dno duše.

A minilo je komaj par dni, in bila je razočarana. Otroci so jo počeli pikati. Bila je grda. Po licu je imela vse polno krast in brazgotin, in to je delalo njen obraz neprijeten. Vedela je to in čutila, a vedela je tudi iz ust stare Mare, da je bila nekoč jako, jako bolna, in da ima to še od tistega časa. Videla in čutila je, da nima tako gladkega in lepega obraza, kakor sosedova Tilčka, a mislila je, da bo že prešlo, in da bo tudi ona nekoč tako cvetoča, lepa v obrazu.

A otroci so bili hudobni.

„Na gnoju so jo našli!“ je vzkliknil sosedov Tonček, in glasen smeh je zazvenel po šolski sobi.

„Haha, mačka jo je bajе privlekla iz repišča!“ je pripomnil drugi, in zopet se je razlegnil glasen smeh. In postavili so se okrog nje in ji brusili težke, uničujoče opazke v obraz. Ozrla se je s kratkim, boleznim pogledom po teh obrazih, ki so se ji smejali tako hudobno, in ni enega blagega, usmiljenega očesa ni zazrla. In zaplakala je bridko, obupno . . . prvokrat v življenju je globoko v svojem srcu občutila nekaj težkega, nekaj ponižujočega, nekaj, kar ji je reklo, da ne spada v to družbo . . . in zaplakala je bridko, obupno . . . Krog nje pa je zvenel glasen krohot in so padale pikre opazke. „Stara Mara jo je našla na gnoju, haha!“ „Saj nima ne očeta ne matere!“ . . .

Komaj je čakala, da je končal popoldan. Bila je raztresena, in učitelj jo je večkrat skregal. Ko so odmolili, je zgrabila svoj robček s knjigami in bežala iz šole in po cesti, naprej, neprenehoma . . . Čula je za seboj vesel smeh otrok, ki so se igrali, čutila radost mladosti, čutila hrepenenje se poigravati z drugimi tako nedolžno, tako detinski . . . a nekaj jo je gnalo, gnalo brez prestanka, in bežala je . . .

Vsa zasopljena je pribežala k stari Mari. Ta je sedela pred svojo kočo in pazila na kravico, ki se je pasla na zeleni trati. Jokajoč ji je pala krog vratu. „Babica, ah babica — kaj sem jim vendar učinila?“ in zaihtela je še obupneje.

Mara je začudeno gledala. „Komu?“

„Solarjem! Da so me zasramovali, ah babica, tako strašno so me zasramovali in zasmehovali. Sosedov Tonček . . . ah . . .“ jok ji je zabranil daljnje besede.

„Zakaj so te zasramovali?“

„Ker sem grda. Rekli so, da me je mačka privlekla od nekod — da ste me našli na gnoju — da nimam ne očeta, ne matere — ah, babica . . .“

„Potolaži se, dete! Otroci so hudobni! Ne poslušaj jih nikdar. Kadar te bodo zopet hoteli zasmehovati, pa jim odbeži in povej vse učitelju. On jih bo kaznoval — in pustili te bodo pri miru. Ne jokaj, Manica! Daj, jaz te imam rada!“

Počasi se je Manica utolažila. A globoko v srcu ji je ostal nek čut, nek trpek, moreč čut, ki se ga ni mogla rešiti.

„Pazi malo na kravico. Jaz grem v kočo nekaj opraviti.“

In stara Mara je šla in Manica je ostala sama. In zasanjala je lepe sanje o mladosti, o sreči, ki biva nekje tam za onim gozdom, ki se razprostira za žitnimi polji. Ah, kako rada bi jo šla iskat, to tiho, lepo srečo. In nikdar več bi se ne vrnila sem nazaj, kjer jo zasmehujejo, zasramujejo. Dolgo je sanjala.

Stara Mara je prišla zopet iz kočice in se vsedla na trato.

„Ali smem iti nabirat rožice tja dol v dolino, babica?“

„Lahko, a glej, da se hitro vrneš. Nocoj greve čim prej k počitku.“

„Hočem, babica!“ In šla je tja dol, kjer se razprostirajo žitna polja. Šla je po tih, zamišljeni stezi med zelenim žitnim valovjem. In poslušala je lepe melodije zgrinjajočega se mraka, stopala je solnčnim žarkom nasproti, ki so posamezno blesteli semkaj čez gozd in se izgubljali tam vzadi, v nevidne daljave. In njena duša je hrepenela po solnčnih žarkih, z odprtimi rokami in odprtim srcem jim je hrepenela in hitela naproti. Tam za gozdom, tam mora biti ono veliko, lepo sonce, tam mora biti sreča. In že je pri gozdu. S svetim strahom in pričakovanjem je stopila vanj. In zopet so se porodile pred njeno dušo slike, težke, tlačeče slike njenega mladega življenja. In zdelo se ji je, da iz daljave semkaj prihajajo surovi, zasmehujoči glasovi otrok: „Grda, si, haha! Na gnoju so te našli!“ Postal je težko pri srcu, in zakašlala je bridko. Izgubila se je v mračnem gozdu. In kmalu je prišla med gosto grmovje, ki ga je prepletalo ostro, bodeče trnje. A ona ga ni čutila. Šla je naprej, in krvavele so njene noge, in krvavele so njene roke. A ni videla trnja, polne solz so bile njene oči . . . Tja hoče, ven iz gozda, kjer sije veselo, veliko sonce,

da mu potoži svojo bol, da ga poprosi, naj ji podari nekaj svojega čara, svoje svetlobe, svoje lepote . . .

Naenkrat se je vstavila. Pred njo je bil globok prepad, in spodaj, daleč na okrog, so zablestele vode in se zibale pod lahnimi sapami. In nad vodo se je zibalo trstje, v vodi pa so žarele lučke, kakor zvezde na nebu. Ozrla se je na nebo, in glej, tudi tam gor so žarele zvezdice. Sedla je v travo čisto ob robu prepada in zrla v veliko vodo pred seboj.

In zasanjala je sanje o lepi sreči . . . O, lepa je in igra se z otroci in se veseli in popeva z njimi. Nobeden ji ne reče žale besede, vsi so ljubeznivi, vsi so prijazni. In gozd ji šepeta lepe pravljice, in valovje ji šepeta pesem o sreči . . . In s sanjaviim pogledom je zrla v jasne zvezde in občudovala njihovo lepoto, njihov sijaj . . . Kmalu pa je zaprla oči in v njeno dušo so šumele pravljice gozda in pesmi valov — — —

Nekega poletnega popoldne je plavalo dvoje čolničkov po ribniku v gozdu. Ribiči so sedeli v njih in iskali svojega plena.

„Hej, Mato, kaj pa pomeni to?“ se je obrnil Nadarjev Tomaž k enemu tovarišev.

„Kaj?“

„Pojdi bliže, pa boš videl!“

In Mato je priveslal s čolnom bliže. Med trstjem je zagledal nekaj belega kakor srajco. Približala sta se. Težko sta prišla skozi gosto trstje do mesta.

„Ti, tu pa se je pripetila nesreča!“ Mesto ob bregu je bilo plitvo, ker je vsled suše voda vpadla. In Mato se je pripognil in poskušal belo stvar potegniti iz plitvine. A ni šlo lahko. Pripognil se je globlje in segel v vodo. Občutil je pod prsti nekaj mehkega. In kmalu je prijel za nekaj, kakor majhno roko. In dvignil je, truplo malega dekleta je dvignil iz vode.

„Ah glej no, ali ni to Manica, ki jo pogrešajo?“

„Hej, vraga, kaj pa jo je zaneslo sem? Vboga sirota! Sicer je pa bolje zanjo, revše! Saj bi itak nikdar ne bila prav srečna . . . Peljiva jo domov! Za danes imava dovolj ribjega lova!“

In vesla so zapljuskala po vodi.

PAVEL GOLOB:

ŽELJE!

Rodovitno je srce človeško:
več kot zvezd ima polje nebeško,
več želja se vsak dan v njem rodi.

Ali vsaka je za grob rojena:
s krasnim cvetjem ne vzcvete no-
bena,
smrt med njimi hodi in kosi.

ZOFKA JELOVŠEK:

O SEJMU.

Takrat smo bili na Blokah. Jaz sem bila še jako majhna. Ali rada se spominam na Bloke. Po zimi so na cestah zameti, kakor gore in burja vije po dolinah in hribih glasno rjoveč in tuleč. Sicer ne vem, takrat sem bila še majhna in morda so se mi zato zdeli zameti tako veliki, morda se mi je zdel led na vaških mlakah zato tako debel, gladek in imeniten. Na Blokah imajo tudi povodnji, požiravnike in take skrivnostne reči. Majhen potočič teče mimo vasi, a čezenj pelja ogromen most. Čisto smešno izgleda to po leti. Ali v jeseni in posebno spomladi je potok velik, kakor reka. Vode privro iz kraških lukenj in za par dni je preplavljena dolina. Ako voda hitro odteče ni nobene škode, samo otroci brazdajo cel dan v vodi in spridijo čevlje in obleko. — Moj oče je naredil enkrat splav iz par brunov. Z drogom se je porival daleč na vodo, pa tam je vodā splav obrnila in oče je pal v vodo. Voda je bila globoka in oče je moral plavati, da pride k bregu. Cel teden se je sušila njegova obleka na mostovžu in meni se je zdel to strašno imeniten in poseben dogodek. — Sploh je bilo nekoliko tacih dogodkov v letu, katerih smo se otroci posebno veselili. To je bila povodenj, pa spomladi, ko je prišel branjevec s prvimi češnjami, potem, ko so hodili Hrvatje s slavonskimi prešiči, pa Čiči z octom, pa Ribničanje kako nedeljo z lončeno robo, med katero je bilo tudi mnogo otroške šare: lončkov in skledic za nas otroke. Ali najbolj imeniten je bil semenj o sv. Mihaelu. Po celem občinskem hribu so bili štantje, gostilne, vse tja doli do ceste.

Bloke so bile velika občina; imele so tri fare in zato je bil bloški semenj velik in slovit daleč naokoli. Mi otroci smo videli in slišali takrat več zanimivega, kakor celo leto. Po pašniku so postavili cigani svoje šatore in so kurili velika ognja. Cigani so nas otroke posebno mikali. Imeli so konje in so kupčevali z njimi, imeli so vozove in njihove ženske so bile vse povešene s srebrnino in zlatnino. Bili so jako bahati in hvalili so se, da ne kradejo. Sami niso beračili ali otroci so bili zato tem bolj sitni. Ti otroci so bili na pol goli, umazani, raztrgani ali zelo živahni in brihtni. Nam so se smejali in nam kazali osle, ko smo jih tako gledali. Od teh ciganov smo si pripovedovali čudne reči.

Na pašnikih je stala provizorična bolnišnica za nalezljive bolezni, osobito za kolero. Bila je to lesena uta s štirimi okni, kakor majhna hišica. Notri so bile lesene prične. Mi smo rekli uti „špital“ in kadar smo ušli od doma za eno ali dve uri romat po svetu, smo šli vselej k uti. Stopali smo na prste, da bi videli skozi okna, kaj je notri. Sedeli smo ob lesenih plankah in smo

se razgovarjali o kugi in koleri in se menili, kako bi pač bilo, če bi bila v vasi kolera in če bi kdo od nas obolel: kar semkaj bi ga utaknili in umreti bi moral sam. Vsi blede, s plašnimi očmi smo odhajali od tega kraja. Vendar ni ležal v tem „špitalu“ še nikdar kak bolnik. Enkrat je bilo tisti dan pred šestmihelskim semnjem velik dež. Prišlo je par vozov ciganov v podvečer v vas in šli so na občino prosit, da bi jim dali kako prenočišče, samo da bodo pod streho. „Če hočete vam dam ključ od „špitala“ — je rekel župan; — „plačati morate samo dninarja, da bo za vami posnažil. Tacega stanovanja še niste imeli. Tudi ognjišče je notri.“ — „Ajok!“ — so rekli ciganje, — „raje smo večno pod dežjem, kakor uro v vašem „špitalu“. Saj vemo, da ste ga postavili zaradi kolere. O jok! že vemo, da bi vam bilo všeč, da bi vsi poginili, ali mi nismo tako neumni!“ — Župan se je jezil in se je zaklinjal, da v „špitalu“ še ni bilo nikoli žive duše, kaj še le bolnika, ali cigani niso verjeli in so rajše spali v dežju, kakor v čednem in suhem „špitalu“. — — — Sploh so bili tiči ti cigani! Kradli sicer menda res niso, ker se ni nič kaj tacega slišalo ali če so mogli so jako radi koga malo ogoljufali. Prišel je n. pr. cigan v gostilno in je kupil celo vedro vina. Imel je srebrne gumbe, visoke škornje, na prstih debele prstane, preko telovnika dve srebrni veržici. Nu, nabiksan je bil, kakor grof. Ko je bilo treba plačati, je ponudil stotak ali gostilničar ni imel drobiža. Cigan je imel nekaj drobnega denarja in manjkalo mu je samo tri goldinarje. — „Jaz vam jih pod večer sam prinesem,“ pravi cigan. „Zdaj imam veliko kupčijo in malo časa zaradi konj, kakor veste ali nič se ne bojte!“ — Gostilničar se ni nič bal in mu je zaupal. Ali niti pod večer, niti drug dan ni bilo cigana plačat. Zginil je, kakor kafra. Gostilničar je nekaj časa letal okrog, potem si je mislil: „Pa ga išči cigana! Sam vrag ga ne najde!“

Vse take historce smo vedeli otroci in še celo imenitno se nam je zdelo, da so cigani tak prebrisani. Poznali smo sejarje že iz prejšnjih let, vedeli smo kje bodo razložili porcelanarji svoje blago, kje imajo klobučarji svoje štante ali pa kateri krčmar peče za vinotočem najboljšega janjca. Šli smo si ogledat trgovca iz same Ljubljane, o katerem so pripovedovali, da je že trikrat faliral. Nič se mu ni videlo, da bi bil v stiskah in skrbeh a prodajal je najlepše in najdražje svilene rute. Kar trlo se je deklet tam okrog. — Jaz sem se neizrečensko jokala, ker mi je mama kupila čizme za po zimi, ki mi niso bile čisto nič všeč in niso bile na knofke, kakor jih je imela moja prijateljica učiteljeva Gabi.

Potem smo se šli fotografirat. Mlajšemu bratu je kupil oče puško ali drugi brat se je naenkrat izmislil, da je bolan in da naj gremo domov. Ali nič ni bil bolan, samo nevoščljiv je bil. In oče mu je kupil bobenj, da bo mir in ker je semenj vendarle samo enkrat v letu. — Gremo k fotografovemu šatoru, ki je stal blizu pošte. Gospodična Alma iz pošte nas je rada imela in nam je pripela šopke na prsa. Ali po nesreči sta prišla mimo moja

sošolca Miklavčev Žan in Dolesov Pepi in sta me vprašala hudoobno se režeč: „Kaj greste na ohcet?“ To vprašanje je imelo za nasledek, da smo se vsi trije naenkrat začeli z vsemi štirimi braniti pušeljcev. Očetu je bilo tega že preveč in izjavil je slovesno, da nam odtrga glave in izpuli ušesa, če se bomo še cedili. Tako smo odšli in fotograf nas je ovekovečil s šopki, — žal, da tudi z našimi kislimi, dolgimi obrazi.

Kasneje se nam je drugi brat izgubil, — tisti, nevoščljivi. Našli smo ga sedečega na štantu našega soseda trgovca. Nek znanec ga je bil pripeljal tja, pobral ga je na živinskem trgu ravno, ko se je mehko položil po dolgem v kravjeko. Sedel je v vrečo zavit, da bi blaga ne pomazal. Pravili so, da so z lopato kidali to koristno poljsko gnojilo raz njegovih blač ali držalo se ga je vendar še zadosti smradu in svinjstva. Oče mu je nekaj obljubil, potem sta odšla z mamom domov.

Oče je šel z nama pogledat na kegljišče. Na celem vrtu so stale mize in povsod so se pili likofi. Na kegljišču so bili samo domači znanci: učitelj, kaplan, dacar. Ko je prišel oče so kegljali. Učiteljeva Gabi in dacarjev Rudl sta sedela za mizo v kotu in jedla sladkarije. Tudi midva sva sedla k njima. Včasih sva šla malo po vrtu in ljudje, ki so naju poznali so nama dajali odpustke. Jaz sem dobila prej od mame škatljico z iglami, raznobarno nitjo, naprstnikom in škarjicami. Rudl je pregledaval škatljico in ji je odtrgal pokrov. Jaz sem začela jokati in sem ga vščipnila v roko, on me je udaril po obrazu. Prišli so mirit in Rudlnov oče mi je obljubil, da mi kupi zapestnico za dvajset krajcarjev, samo, naj ne jokam. Gospod kaplan je šel v štacuno in nam je prinesel strašno mnogo bonbonov. Bili so okrogli, veliki, kakor bob in trdi, da je pokalo pod zobmi. Ker nam je bilo dolgčas, smo se začeli skušati, kdo bo bonbone bolj hitro jedel in cele. Malo smo se davili ali šlo je vendar. Zabavali smo se tako celo uro, ko se je mojemu bratu zaletelo in se je začel strašno daviti. Bil je še jako majhen pamž. Bratu ni hotelo biti boljše in tudi Gabi je začela jokati, da jo želodec tišči. Nama z Rudlnom je bilo sicer tudi malo čudno ali jokala se nisva nič. Prestrašili so se kegljavci, izpraševali, tipali nam želodce. Ni bilo nič več s kegljanjem, morali so z nami domov.

Drug dan se je naša mama z učiteljevo gospo odpeljala k zdravniku v Lož. Mi smo čepeli na vozu, kakor polito, samo Rudl je zdaj pa zdaj malo nagajal. Imel je najboljši želodec.

VEKOSLAV ŠPINDLER:

NA RAZPOTJU.

Ej tam na razpotju, kjer križ stoji,
mlado dekle v somraku hladnem
drhti,
hrepeneče v daljavo ji zro oči.

Raztrgano krilce... obrazek bled...
in bije ji v lice dež mrzel ko led...

trepeta ji telo ko v vetru jagnjed...

Ah, sreča ne pride v moj borni hram,
mordá pa že gre skoz daljave tam

in po tej poti bliža se k nam...

In pride popotnik marsikak:
Ste-li videli srečo kje, dobri mo-
žak?...

Nasmehlja se popotnik, pospeši
korak...

A ona čaka in hrepeni,
in v mrazu mlado telo ji drhti,
in bolno v daljavo ji zro oči....

BIDPAJ:

OPICA IN PTIČ.

Na enem hribu je živel nekoliko družin opic.

Enkrat neke mrzle in deževne noči so si hotele zakuriti ogenj, ali niso vedele kako; tu je zagledala ena od njih krenico in je mislila, da je iskra. Hitro je bežala po njo in druge opice so takoj naložile na njo suhih trsk, puhale, napenjale se, da bi se iskra razgorela; ali seveda zastonj.

Ko je neki ptič videl to brezuspešno početje, je rekel opicam: „Nikar se ne trudite, saj to ni iskra;“ in še jim je nekolikokrat tako zaklical.

Ali opice niso marale za njegov svet in so pihale dalje.

Ptič ni mogel dlje to gledati, je priletel bližje in jim je vedno ponavljal, da to ni iskra; ali tudi zdaj je govoril zastonj.

A šel je tam mimo mož, ki je slišavši in ugledavši ptiča, dejal, naj se toliko ne trudi in naj ne pregovarja topih opičjih glav, zakaj opica, kadar si vtolče kaj v bético, misli, da je sam Salomon in da ima vso modrost v žepu.

Ali ptič je mislil, da govori mož samo iz mrznje, ker so opice posmeh človeške podobe in si ni dal dokazati, ampak je šel prav k opicam, da bi jim razjasnil, da to, kar sveti, ni iskra!

Ena od opic je mahnila po njem in opominjevatelj, ki mu ni dalo miru, da imajo opice nesvetlobo za svetlobo, je omahnil mrtev na zemljo...

Aforizmi.

Ne, ne govorite — jaz vem — farizejstvo je tako staro, kakor človek sam. Eden sedi pri mizi in se siti — siti, drugi se valja pod mizo v slinah pojedine in kruli mu v trebuhu. „Kaj se tam vrtiliš, kanalja? Leži mirno! Kaj ti kaj delam?“ *V. Simeon.*

*

Resnica je kruh, na ktereга je treba trdnih zob; je to ženska, kateri se vsak ogiblje; knjiga, v kateri se nerado čita; koplje, ki britko rani; jed, ki malokomu diši. *P. Abraham.*

*

Ljudje, ki se brez močate srčnosti zadovoljujejo z malim in skromnim, so podobni psu, ki je vesel, če je našel golo kost. *Indiški brahmin Bidpaj.*

*

Slab vojak, ki je pogumen samo ob času mira, ko ni nevarnosti. Ta je zgubljen, kdor zgubi zaupanje v sebe samega. *Havliček.*

*

Kakor papirnati denar namesto srebra, tako se širijo po svetu namesto pravega spoštovanja in pravega prijateljstva njihove zunajne navade in kolikor mogoče naravno se delajoče geste. Vendar bi se lahko tudi od druge strani vprašalo, če je sploh kaj ljudi, ki bi jih zaslužili tudi v resnici. V vsakem slučaju pa cenim višje, če zavrti z repom pošten pes, kakor sto grugih podobnih zvijanaj in klanjanj, ki jih delajo ljudje. *Schopenhauer.*

*

Tudi tam, kjer bi mislil, da je telo najmanj potrebno, pri mišljenju namreč, kdo ve, da tudi tu mnogi jako blodijo v zmotah ravno zato, ker nimajo telesnega zdravja? *Sokrat.*

*

Da, morda od vsega najhujše je za človeka boj z mrčesom, ki bojuje s smradom, — posebno dvoboj s stenico! *Heine.*

*

Ktera je največja zmožnost človeške duše?
Morda ženij?
Ne, dobrota.

Victor Hugo.

Z. J.:

LJUDSKE KNJIŽNICE.

V sakega Slovenca zaboli srce, kadar čita statistične podatke, kako se nam leto za letom odtuja v obmejnih krajih toliko naših ljudi. Nimamo slovenskih šol, ljudstvo nima lastne narodne vzgoje in zato lahko podleže tujemu pritisku. In niti šole nam ne bi rešile vse; nemogoče je, da bi vzgojila šola — ljudska šola menim — v 12—14-letnemu otroku toliko trdne volje in značaja, da bi se v poznejših letih ne odtujil. Ne le najprvo šolsko izobrazbo bi moral črpati naš narod v obmejnih krajih iz domačih rok, ali skrbeti bi se moralo tudi zato, da ostane v vedni dotiki z domačo kulturo in prosveto, da se uči in si širi svoje duševno obzorje iz domačega vira in ne, da se okužuje z pseudokulturo naših sosedov. Mi imamo nesrečo, da se od naših sosedov in protivnikov ne moremo mnogo — ali ničesar — naučiti. Južni Nemci v Avstriji niso niti kulturno niti gospodarsko nikoli ničesar pomenili, oni sami dobivajo kulturo od drugod in ne iz sebe. Češki Nemci pa so bili vedno boder živelj, protivnik vreden spoštovanja; ne le na polju prosvete ampak osobito v industriji so se povzpeli visoko, dobivajoč vedno svežega pritoka iz bližnje in bogate Saske. In tak protivnik ni bil brez vpliva na Čeha, ki so morali na vsi črti razviti vse svoje moči, da bi se vzdržali. To je razložek: na Češkem je vseobče tekmovanje v vseh strokah, v umetnosti, znanostih, osobito pa na gospodarskem polju; pri nas pa je našim protivnikom največje orožje narodnostni fanatizem. Ali mi se motimo, če mislimo, da bi to orožje zadoščalo tudi nam, ne smemo pozabiti, da se moramo mi zanašati le na se, naši neposredni nasprotniki pa imajo ozadje boljše od njih, od koder bodo vedno dobivali podpore. Mi potrebujemo na mejah osobito značajne in inteligentne ljudi a teh mislim, nimamo preveč. Ne potrebujemo kričačev, ki bi se trkali ponosno na prsa in bi v imenu Slovenstva nabili vsak teden par Nemcev. Taki ljudje nam ne bodo nikoli ničesar koristili. Tudi pseudointeligentov, ki razmetujejo par praznih fraz pri vsaki priložnosti na vse strani, ne potrebujemo, ampak ljudstvo ki bi bilo po čudi in značaju izobraženo, plemenitejše, ki bi se zavedalo dolžnostij proti sebi in svojemu narodu. In to, mislim, bi se dalo doseči najprej s čtivom, z ljudskimi knjižnicami. Na Češkem imajo češke manjšine posebno mnogo knjižnic, ustanovljenih od učiteljev, društev, občin, dijakov, ali posameznih rodoljubov. In dokazano je, da so ravno te knjižnice velikega pomena ne le za splošno naobrazbo ali tudi neprecenljivo orožje v narodnostnem boju. To se je okazalo ne le na Češkem ali povsod, kjer se bojujeta dva naroda za prvenstvo. Nemci n. pr. pripoznavajo, da je največja zasluga ljudskih knjižnic, da se ljudstvo v Elsas-Lotrinškem tako trdno drži svoje francoske narodnosti.

Tam je bilo v letih 1863—1889 izposojenih 52 milijonov francoskih knjig in že leta 1890 so imele ondodne knjižnice 5.054.868 zvezkov.

Vsak narod rad čita in tudi naš, samo da nima priložnosti zato. Sicer je res, da je okus naših srednjih stanov v tem jako skazen. Razna nemška šundroba se čita pri nas kakor med in vem, da so osobito po deželi pri orožnikih, trgovcih in — žal, nepreredkokrat tudi pri učiteljih in učiteljicah — razni krvavi romani po 80 in 100 zvezkov, kjer se kri kar na vsaki strani cedi, zelo razširjeni. Tako čtivo seveda ne širi prosveto, pač pa surovost. Ali tudi temu zlu bi knjižnice odpomogle. Najprej bi si pač izposojevali bolj inteligentni ljudje, obrtniki, rokodelci, potem pa bi segali tudi kmetje sami po knjigi, saj imajo ob nedeljah in po zimi časa zadosti. Z jako malimi stroški bi se dali doseči ogromni uspehi in tu je osobito za učiteljstvo pa tudi za dijake hvaležno polje.

Na Angleškem knjižnice in javne čitalnice, ki so vsakemu celi dan zastoj odprte, krasno prospévajo. In ne samo doma, v vseh kolonijah skrbe Angleži z javnimi knjižnicami za povzdigo občé naobrazbe. V Avstraliji n. pr. imajo 844 ljudskih knjižnic z 1.400.000 knjigami, v južni Afriki preko sto knjižnic z 300.000 knjigami.

Francosko naučno ministerstvo je že leta 1848 zaukazalo upeljavo javnih knjižnic na celem Francoskem. Za šolske knjižnice, ki so pa povsod tudi odraslim brezplačno na razpolago, je žrtvovala francoska država od l. 1863—1889 4,100.000 frankov, občéine so dale v istem času 7,300.000 frankov.

Na Danskem zalaga posebno društvo dobre knjige in spise ter jih za nizko ceno ali pa tudi zastoj razširja. Država prispeva z 20.000 marki letno za povzdigo tega podjetja. Knjižnice, vojašnice, ubožnice dobivajo te knjige zastoj, društva, bolnišnice i. t. d. pod znižano ceno.

V Švici so tri društva za razširjevanje dobrih spisov. Tiskajo se razni klasiki pa tudi drugi spisi, ne glede na politično ali religiozno stališče pisatelja, v ogromnem številu: navadno po 30 do 50.000 tisoč iztisov. Država razpošilja knjige teh društev poštnine prosto. Razun tega so po mestih javne čitalnice, v Curihu n. pr. 10, kjer so izloženi razni nemški, pa tudi tuji francoski, angleški in celo ruski časopisi v velikem številu. Kdorkoli lahko pride in čita brez vseh formalnosti, brez da bi moral kaj plačati.

Razume se, da bo pri nas še mnogo vode izteklo predno se bodo mogle meriti naše ljudske knjižnice z knjižnicami drugih narodov. Ali glavno je začetek, uspeh pride sam. Tudi na Češkem so se ljudske knjižnice še le v zadnjih letih tako blagonosno razširile in ukoreninile. Osobito so se obnesle tako zvane potujoče knjižnice. Učitelji ali dijaki ali narodna društva enega okraja se združijo, kupijo s skupnimi prispevki knjižnico ali tudi dve tri, ako imajo zadostnih sredstev in posodijo potem to knjižnico kakí občéini, kjer učitelj, ali občéinski tajnik ali kak trgovec prevzame

boljše, da se vsak, ki trpi dlje časa ali večkrat na glavobolji obrne na kakega zdravnika, zakaj glavobolja lahko izvira iz več kakor sto vzrokov in ako se odstranijo vzroki, izginejo tudi posledice, t. j. v tem slučaju glavobolja.

Glavobolja je lahko tovarišica obolenju nervov, ki se razprezajo po glavi, obolenja čutov, krvi, krvnega obtoka, želodca, ledvin, spolnih organov, črev i. t. d. Nek zdravnik je preiskal petdeset ljudi zaradi glavobolje in našel je, da je bilo sedemnajst različnih boleznih vzrok glavobolju v teh petdesetih slučajih. Malo zraka, malo gibanja, duševno prenapenjanje, splošna slabost in malokrvnost so česti vzroki glavobolju.

Pri glavobolji je važno kje bolnika glava boli. Ali ga boli cela glava, ali v sencah, čelo, v očnih luknjah, na temenu ali zatilku i. t. d. Nekterega lasje bole, ne od mačka ali v pravem smislu besede, drugemu lasje izpadavajo, nekoga boli glava po noči, drugi se prespi in je zdrav. Mnogo jih je, ki jih boli glava od slabih oči in v tem slučaju so dobre očale najboljše zdravilo; ali tudi zaradi slabih očal, ki so ali preostre ali preslabe boli glava.

Ako oboli posamezni živec, javi se to s silnimi bolečinami, ki nastopajo več ali manj ob istem času in v istih presledkih. Tako obolenje imenujejo zdravniki neuralgija. Od živcev, ki se razpredajo po glavi, oboli največkrat t. zv. trojniat nerv (nervus trigeminus) in povzroča navadno strašne, neznosne bolečine. Živec ta prihaja iz mozka in prepleta s svojimi tremi vejami — z živcem očne luknje, živcem gornje in živcem dolnje čeljusti ves obraz. Razna silna prehlajenja, očne bolezni, katarji v glavi, večkrat tudi želodčne bolezni povzročujejo neuralgijo živca. Bolečine so v glavi tako hude, da bolnik bolan na želodcu meni, da so želodčne potežkoče posledica glavobolje, med tem, ko so ji vzrok! Ni vsako glavobolje neuralgija trojnatega živca. Spozna se najlažje po osobito velikih bolečinah in po občutljivosti živca samega, če se ga tam, kjer prihaja iz kosti, dotakne. Bolenje zob je n. pr. proti tem bolečinam pravi rajski mir. Obolenje prve veje tega živca — povzročajo nemalokrat razni nosni polipi, ki sami po sebi bolniku ne delajo nobenih potežkoč, da niti ne ve, da jih ima; ali s svojim tlakom dražijo živec. Pri dotiku notranjega očnega kota, potem očnega obloka se čutijo bolečine, sploh je celo oko pri najmanjšemu dotiku jako občutljivo. — Pri obolenju druge veje živca — za gornjo čeljust — so ta mesta pod očesom in tam kjer licna kost najbolj štrli iz obraza. Slabi zobje, v nekaterih slučajih tudi plombiranje zob so večkrat vzrok ti neuralgiji. — Obolenje tretje veje trojnatega živca — veje to za doljno čeljust — je spojeno z bolečinami v doljni čeljusti, v bradi, licu, sencih, sprednjem delu ušes in zunajnem glasovodu. Tudi tu so vzrok večkrat slabi zobje, razne nezdrave zмене v kosti in okostnici i. p. Vendar naj si vsak zapomni, da pri neuralgiji boli cela čeljust, naj je že dolnja ali gornja in ne samo en zob.

Neuralgija v zatilku, živca to, ki se raztirja po celi zadnji strani črepine, za uho in do temena, izvira največkrat od prehlajenja, če ni posledica resnejših bolezni v glavi ali hrbtenici. Moški, ki si spomladi prehitro in preveč temeljito ostrižejo lase, se pokore za to nepremišljenost večkrat z obolenjem zatilnega živca: vendar bolečine niso tako hude, kakor pri neuralgiji trojnatega živca.

Razne nepravilnosti v čutilnih organih se oglašajo z glavoboljo. Napeto in dolgo gledanje z drobnogledom, fino vezenje ali kaj podobnega, kar oči preveč utrujuje je ravno tako lahko vzrok glavobolji, kakor hude dišave, smrad, krik, dolgo poslušanje godbe i. t. d. Osobito česti so slučajji, pri katerih so razne ušesne bolezni tisti vir, iz kterega prihaja glavobolja. Pridejo ljudje k zdravniku, ki tožijo, da jih glava tako boli, da večkrat niti dobro ne slišijo ne — ali nikakor jim ne pride na misel, da bi bilo uho bolno in krivo glavobolje. Razna vnetja v ušesih, tuja telesa, strdelo ušesno maslo, vse to povzroča glavobolje. Osobito ženske imajo to ne le nepotrebno ampak tudi grdo navado, da si zamašujejo ušesa z bombaževino in podobnim — proti prehlajenju. Ne le, da se s tem uho pomehkuži in je potem še bolj izpostavljeno prehlajenju, ampak kako lahko se tudi pripeti, da se kos takega zamaška odtrga in v ušesu ostane, kjer je vzrok raznim vnetjim in oteklina. Pogosti so tudi slučajji, ko je prišel kdo k zdravniku s tožbo, da ga boli cela polovica glave a se je potem našla v njegovem ušesu — bolha.

Pri nervoznosti, hysteriji, pri vnetju in vodenici možgan, pri oteklinah in vnetjih v glavi nastopa vselej tudi glavobolja. Ali to so primeroma le redki slučajji. Zato je pa tem pogostejši — migrena. Najboljši izgovor nežnega spola pri vsaki indispoziciji je — migrena. Sicer pa dame, če tudi ne govore naravnost neresnice, to ime pogosto zlorablajo, ker imenujejo vsako glavoboljo — migreno. Nu, kljub temu je dokazana stvar, da trpe pod migreno bolj ženske nego moški. Večkrat igra pri njej veliko ulogo dedičnost. Ako so stariši trpeli na kaki živčni bolezni — n. pr. božjasti, hysteriji, slabosti živcev — so otroci lahko sicer popolnoma zdravi a imajo — migreno. Težko duševno delo, nezdravi način življenja v mestih, skrbi, razburjenja, vse to je krivo, da je migrena od dneva do dneva pogostejša. Navadno boli leva stran večkrat, kakor desna; pojavlja pa se v vseh letih, tudi pri otrocih; vendar osobito ženske po petdesetem letu manj na njej trpe, kakor prej. Tema, mir, počitek migreno lajšajo, tudi mrzli obkladki i. p. Vsak, ki trpi na migreni že sam ve, kaj mu najbolj dobro dene in bolečine lajša; ve tudi pogostokrat kaj migreno povzroča ter se bolečin vendar več ali manj lahko obvaruje. Nastopa, kakor samostojna bolezen, premnogokrat pa tudi, kakor posledica slabe probave, želodčnih bolezni, oboljenja jeter, osobito pa pri zaprtju. Osobito ženske, ki trpe večkrat na migreni, bi

morale v prvi vrsti skrbeti za dobro in lahko probavo. Mesto antipirina in fenacetina lahko stolico in migrene ne bo toliko.

Glavobolje nastaja lahko še od udarcev na črepinjo, od revmatizma mišičevja na glavi, od prevelikega pritiska krvi v glavo ali pa tudi vsled premalo krvi v možganih; razvidno je iz tega, da so lahko osobito srčne napake krive glavobolja. Tudi druge bolezni povzročajo glavoboljo, n. pr. cukrovka vnetje ledvic. Osobito pri poslednji bolezni je glavobolja večkrat edini znak, čeprav je vnetje ledvic težka bolezen! Razume se, da je glavobolja tudi pri vsaki vročici in naznanja začetek raznih težkih nalezljivih bolezni: tifusa i. t. d. Enako pri zastrupljenju z kloroformom, kofeinom, morfiem i. t. d. Posebno moški je že skoro vsak prestal — tudi po večkrat — akutno zastrupljenje z alkoholom ali nikotinom, ki se v navadnem življenju naziva — maček — in ki je vselej obdarjeno z prav nemilo glavoboljo.

Glavna stvar za vsacega je pač, da ve z kakaj ga glava boli, kajti potem je pomoč lahka ali vsaj mogoča; lastna dobra volja, svet zdravnika, skrbno in vestno lečenje in tudi glavobolja se premaga ali vsaj olajša.

Smešnice.

Zjutraj pride poklicani zdravnik k bolnici ter jo vpraša po vzroku bolezni. Bolnica pravi: „Gospod doktor, danes ponoči se mi je 50krat kihnilo. Kaj rečete k temu?“ — „50krat Bog pomagaj!“

* * *

Nekdo izroči dečku pismo, da naj ga nese v neko hišo gospej tako, da gospod ne bo videl. Deček sreča v veži gospoda in mu da pismo s pristavkom: „Dajte to pismo Vaši gospej tako, da Vi ne bodete videli!“ Gospod nese soprogi pismo in reče: „Tu imaš pismo, katerega ne smem videti.“

* * *

Amerikanski humor: „Boljše je iti lepo peš in polahko ter se voziti z poznejšim vlakom, kakor leteti in zamuditi prvi vlak . . .“

* * *

Pozna ga, „Ali mi ne moreš posoditi petdeset dolarjev do četrтка? — Ne morem, bratec. V petek moram plačati nekaki račun.“

* * *

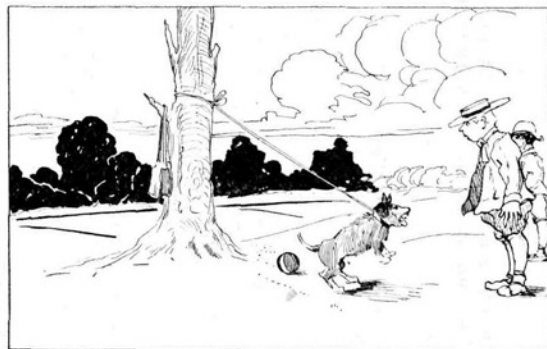
„Kakor slišim je bila njegova družina jako nesrečna, ker je šel k gledišču.“ — „Da, ali še le potem, ko ga je videla igrati.“

Bedasti pes.

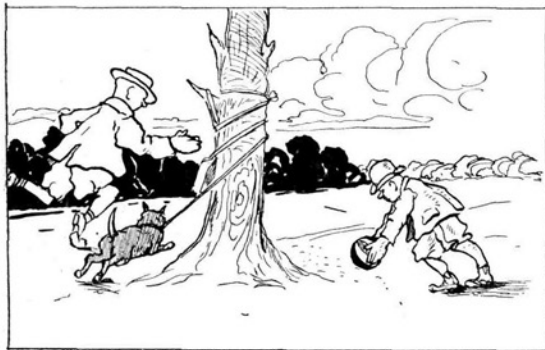
1.

2.

3.

4.

Razpisujemo danes

peti natečaj ugank

ter si želimo najštevilnejše udeležbe. Pogoji so ti:

Rešitve naj se dopošljejo najkasneje do 20. avgusta.

Naslov: „Domači Prijatelj“, v Pragi VIII.

Pravico do izžrebanja imajo samo odjemalci Vydrove žitne kave in člani njihovih družin.

Število rešenih ugank ne odločuje, mora biti ali najmanj 5 ugank rešeno.

— Cene so: —

- I. Kadilna oprava.
- II. J. Kostanjevec: „Iz knjige življenja“ (krasno vezana).
- III. Slika: **Pogled na Miramar**.
- IV. **Dekorativeni okraski**.
- V. Minka Vasičeva: „Dobra kuharica“.
- VI., VII. in VIII. po 3 skudelice za kavo.

Izžrebani bodo objavljeni v prihodnji številki.

Dobitki četrtega natečaja

so bili izžrebani sledečim rešilcem:

- I. Dekorativeni kip: *Vita Zupančič*, učit. soproga, Skomarje.
- II. O. Zupančič: „Čez plan“ (krasno vezana): *Janko Trepelj*, zast. piv. „Göss“. Spod. Dravograd.
- III. Skrinjica za denar: *Marija Omersy*, urad. vdova, Vel. Lašče.
- IV. Lev Nik. Tolstoj: „Vstajenje“ (krasno vezana): *Drag. Gobec*, posoj. tajnik, Podgrad.
- V. in VI. po 3 skudelice za kavo: *Helena Lachainer*, učit. soproga, Kranj; *Jos. Šubic*, podobar, Gorenjavas.

93. Kraljeva pot.

Micika Stegnar, Maribor.

!	boš	pri	no,	A	stra	za	še	som	S ta
Ti	gi	den	ko	ved	mi	ni	boš	hen	mož;
klo	tam,	v dru	pa	na	tri	je	de	lik	Maj
pi!	še	sti	Jed	de	pet	de	ček	ve	stra
Ko	vo	ne	gre!	vstre	krat	set!	Vra	dru	bi
v gla	li	mi	lje	sto	Dru	Šest	ne	ca	ži
ko	To	šest	ste	na,	pi:	ge	glej	jo	vi
Kaj?	je	krat	pet?	pr	šti	Glej	ga	gla	se
na!	te	bi	Maj	na	ri	té.	smre	ki	ra
be	se	zdi?	mož	hen	le	od	na	jih	de,
Kaj	No	še	Ko	li	jed	na	ka	Pet	če
di?	se	jih	ko	de,	pa	či	po	Puš	pi;

94. Logograf.

Fr. Rojec, Radovljica.

S „p“ nesrečnež velik s to last-
nostjo je vsakdó,
ker nič ne vé, kako na svetu
je lepó;
z „d“ besedo to posebno lovec
vsak pozná,
ker le za lov, iskanje njen
pomen veljá.

95. Uganka.

Dragotin Gobec, Podgrad v Istri.

Teh pet četverokotnikov
se sestavi iz vžigalic.
Odvzeti je tri vžigalice
tako, da ostanejo trije
četverokotniki, ne da bi
katera vžigalica v nerabi
ostala.

96. Konjiček.

Silvester K. Razbor.

	mno	so	
sti	lo	do	dar
go	po	bic	še
vi	no	ke	bi
kjer	so	ne	ri
um	li	li	vsí

97. Uganka.

Fr. Rojec, Radovljica.

Beda, drva, obok, nov.

Napravite iz teh be-
sedi pet takih besedi,
ki se naprej in nazaj
enako bero, n. pr.:
Čič, ara.

98. Tajinstvena uganka.

Silvester K., Razbor.

Hobubagobe gugobakibe kibe
dobodakegobabibo hagogubogu
dagikehudu dagobakibe.

Ključ k uganki:

	b	d	g	h	k
a	a	b	c	č	d
e	e	f	g	h	i
i	j	k	l	m	n
o	o	p	r	s	š
u	t	u	v	z	ž

99. Uganka.

Ivan Č., Ljubljana.

Mesec gledam in se smejem,
mačku rečem: ljubi brat,
po široki cesti spejem,
tal mi zmanjka naenkrat.
Kdo sem?

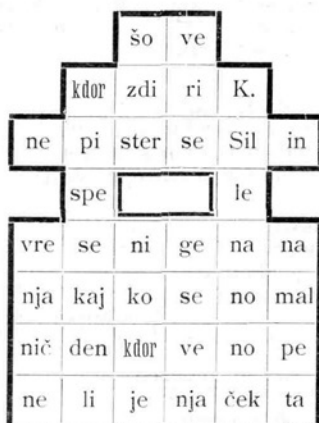
100. Uganka.

Fr. Rojec, Radovljica.

Pri hoji ti je pod glavó,
 ko ležeš, imaš ga pri glavi
 in ti ustvarjen je takó,
 da ti življenje lahko spravi
 v nevarnost, če ga kdó
 zadrgne ti tesnó.
 Če veš sedaj, kakó se pravi
 tej važni stvari, pa pristavi
 imenu njenemu odzad
 še eno črko in nakrat
 pred revno hišo ali grad
 te misli popeljale
 in tamkaj pokazale
 drugačen bodo ti predmet,
 ki ima omogočevati
 vstop vsakemu, kdor je sprejet,
 a drugim ga zabranjevati.
 Še enó črko zadaj, pa
 beseda nova ti pové
 človeka, ki mu drugo dá
 opravek in imé.

101. Konjiček.

Silvester K. Razbor.

102. Številna uganka.

Silvester K., Razbor.

4 3 2	prikupljiva reč,
4 5 6 3	mladina,
1 3 4	kača,
4 2 3 1	lastnost,
6 5 + 2 3 . . .	drevo,
1 2 3 4 5 6 . .	mesto.

103. Uganka.

Dragotin Gobec, Podgrad v Istri.

Kako se naredi z enim potezajem sledeča figura, ne da bi se vleklo dvakrat po eni črti?

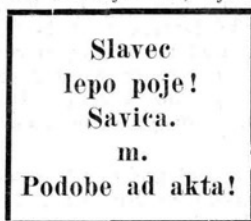
104. Logograf.

Anica Omejčeva, Ljubljana.

Z „n“ vsak se izmeji nas ponaša,
 z „k“ v grmovji se oglašaja;
 z „g“ se na vodi rada družija —
 a često i kot psovka služi.

105. Tajinstveni napis.

Anica Omejčeva, Ljubljana.

106. Kvadrat.

Silvester K. Razbor.

a	a	c	c	1. žensko ime,
d	d	e	e	2. narod,
i	i	l	o	3. gibanje,
o	r	r	v	4. pasje ime.

Besede v vodoravnih vrstah se morajo enako glasiti onim v navpičnih.

107. Palindrom.

Fr. Rojec, Radovljica.

Od ene strani je lončena posoda,
 ki k sebi te vabi, ko žejo trpiš,
 od druge strani pa žival je, ki gloda
 in škode napravlja še več kakor miš.

108. Številna uganka.

Silvester K. Razbor.

2 1 3 skupina hiš,
 4 5 3 4 pomorsko mesto,
 4 5 6 število,
 3 2 1 4 6 vesela družba,
 3 4 5 6 9 bližji sorodnik,
 1 5 6 7 8 9 človeško pleme,
 7 8 4 5 1 notranji del človeka,
 9 8 3 4 1 prometu potrebna
 naredba,
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 državljan.

109. Uganka.

Ivan Č., Ljubljana.

S pomladi se trudim,
 poleti trpim,
 jeseni pobiram,
 pozimi ležim. Kdo sem?

110. Logograf.

Dragotin Gobec, Podgrad v Istri.

Za „p“ bojujemo Slovenci se
 povesod,
 od „k“ živi se kmetič in gospod.

Rešitve ugank v 4. številu.

69. Oven, voda, eden, Nana. 70. Mladost je norost, čez Savo skače, kjer je most. 71. Ključ, luč. 72. V kot je sedel predec skrit, pa napredel tanko nit; reci, kdo je predec bil, ki se presti ni učil! 73. Zora, Vir, Osel, Noč, Čut, Eva, Krava: mladinski list: „Zvonček“. 74. Vodnik. 76. Vsak je svoje sreče kovač. 77. Cvček, cviček. 78. Dekle, oj dekle poslušaj me ti, čuvaj si mile in lepe oči, v tla jih povesi in pazi na nje, pota so one v dekliško srce. 79. P, lok, osa, eta, Emona, lijak, Nanos, Diana: Postojna. 80. Idrija, Drava, repa, Išč, ja, a. 81. Vrana, rana, Ana, na. 82. Modrijana ti prav lahko podučiš, norcu pa zastoj kaj govoriš. 83. Mir, Rim. 84. Godba, sodba. 85. Kdor družemu jamo koplje, sam vanjo pade. 86. Sokol, kolos. 87. Žitna kava je okusna. 88. Slovenec, venec. 90. Vrag, prag, drag. 91. Kar te ne peče, ne gasi. 92. Bas, čas, las, pas, vas.

75. Po poti hodim tih in sam,
 Nikdo ne vpraša: kod in kam?
 Pa komu to je tudi mār,
 Saj sam sem zase gospodar.

Nikdo me tukaj ne pozna,
 Besedo vendar vsak mi da.
 Ljudem neznan sem tujec jaz
 Neznan je meni njih obraz.

Ko bi pa spet jih obiskal,
 Gotovo vsak bi me poznal.
 Naprej, naprej dokler je dan,
 Da prej bo pot in trud končan.

Cimperman.

89. Vino in ljubezen
 sta si rodna brata,
 ker oba enako
 moč do nas imata.

Vino in ljubezen
 hočeta zabave:
 zadnja krade srca
 prva naše glave.

Silvester K.

VSEBINA: C. Golar: *Svatba na poljani*; Ivan Lah: *Skrivnosti*; M. P. Nataša: *Sredi življenja*; Josip Knaflič: *Pluj v svet!*; Josip Bekš: *Sonet*; Vekoslav Špindler: *Manica*; Pavel Golob: *Želje!*; Zofka Jelovšek: *O sejmu*; Vekoslav Špindler: *Na razpotju*; Bidpaj: *Opica in ptič*; Aforizmi; Z. J.: *Ljudske knjižnice*; Dr. K.: *O glavobolji*; *Smešnice*; *Uganke*.